

Jelentés az Erdélyi Nemzeti Múzeum növénytára felől az 1905. évben, vonatkozással a növénytár egységes vezetésének helyreállítására.

Az Erdélyi Múzeumegyesület 1906. januárius 28-án tartott közgyűlése elé terjesztette dr. Richter Aladár.

Tisztelt Közgyűlés! A lefolyt 1905. év a növénytár életére nézve a változatosabb esztendőök sorába tartozik. Saját jobb meggyőződésemm ellenére a tár vezetésében végrehajtott bifurcatio a tár javát nem mozdította elő, a miről az igazgató-választmány actái tanuskodnak s az a szomorú helyzet, a melyben ez idő szerint a virágos növények herbariuma leledzik.

Egyetemünkön a legújabb időkben föllállított u. n. növényrendszertani tanszék intézete, az e célra bérelt helyiségekben, úgyszólván csakis az egyetem (herb. generale) s a múzeum phanerogamius herbariumából állott és az a remény, hogy a nagyon rossz viszonyok között végrehajtott tanszékbeli megosztás legalább a nevezett gyűjtemények „talpra állítását” vonja maga után, a szó minimalis értelmében sem vált be. Az eladdig föntartott keretek teljesen fölforgatva, a nevezett gyűjtemény chaoticus tömegével szemben most azt sem tudjuk: mely rész az egyetemé, melyik a múzeumé? — a herbarium Baumgartenianum fasciculusai széthányva, itt le nem írható kezelés közepette, mondhatnám: lehetetlen helyzetben találtuk 1905. aug. hó elején, a mikor is sürgönyileg szólítottak haza engem Riminiből a növényrendszertani tanszék összes dolgainak az átvételére.

A sötét felhők múlandók és én ez alkalommal csupán ama reményemet fejezem ki, hogy most, a midőn a mult eseményei az én ideje-korán kifejlett pessimismusomat igazolták, a már újból helyreállott egységes vezetéssel eltűntethetjük az enyészet nyomait.

Intézet s a múzeum gyűjteményeinek összes szervezési munkálatai tekintélyes munka-tőkét emésztének föl, a melyek végrehajtása kikényszerített állami támogatással s (különben soh'sem várt) elismerés helyett még szaktársi oldalról is gáncsokodó megjegyzések fűszerével jár. Mindezzel nem törődöm s addig nem nyugszom, míg a vezetésem alatt álló intézet e sinylódó részletét is a gyűjtemények értékének megfelelő karba nem helyezem. Ez kötelességem.

Jelentésem részletei a következők: A virágos növények herbariumának gyarapítására szánt Reverchon-féle spanyol (43 K) s az ugyan-

csak pénzért (110 K 70 f.) vásárolt Leonhardt-féle különböző növények s a Filipeszko*-féle Tulipák a BORBÁS tanártól két éven (1903. VIII. 1—1905. VII. 17) át vezetett tár hagyatékából még csak ezután lesznek kikeresendők; ezekről, valamint a virágos növények herbariumának ma kevésbé megvisszaforduló állapotáról azonban csak a jövőben számolhatok be, a midőn a teljesen széthányt gyűjteményeket újból rendbehozhatom.

A phaner. herbarium gyarapítására én a következőket hoztam meg:

1*	Kneucker: Carices exsiccatæ, Lief. X, XI.	20 K	23 f.
2*	Becker, Violæ exsiccatæ, Lief. VI.	18 "	46 "
3*	Reineck (Weimar) különb. brazilai növények	40 "	76 "
4*	Ross, Herbarium Siculum, Cent. V.	36 "	48 "
A herbarium cryptogamicum kiegészítésére:			
6*	Krieger, Fungi Saxonici, Fasc. 39.	6 K	— "
7*	Zay, Quarnerói algák	86 "	40 "
8*	Bryophyta bavarica No 300—500**	35 "	74 "
9*	Különböző pteridophytonokért	42 "	95 "
10*	Pax, Herb.-Cecidiologicum Lief. 11—12	16 "	45 "

Azonkívül sereges gyűjtéseink révén is tekintélyes számú növény-nyel gyarapodott a gyűjteménytár valamennyi osztálya. Eddig követett szokásom szerint kirándulásaink sorozatát a mellékletben adom. E kirándulások során kiválik VARGA SÁNDOR zuzmó-ökológiai excursiója a gömör-megyei Ragácsra, Hegyeskőre, Matrácsra, Tiliczskőre s a söregi várhegyre. A midőn e szép eredménnyel járt kirándulását én a múzeum részéről lehetővé tettem, abban reménykedem, hogy tanítványom buzgó munkakedvét egy oly térre irányítottam, a mely teljesen el van hanyagolva nálunk s amelyen ő idővel (pld. a gömöri Flóraterület zuzmóflórájának ökológiai alapon való ismertetésével) igen szép sikereket érhet el.

Gyűjteményeink karban tartására, a gyűjtöttek földolgozására s beosztására szakilag képzett erőkre, vagyis egy-egy algologusra, mycologusra, lichenologusra s bryologusra volna szükségünk. Tanítványaim közül egyik-másik alig gyakorolja be magát egyik-másik ágazat elemeibe, egyetemi tanulmányait befejezván: távozni kénytelen; és én kezdek azután mindent elülről. Hazánkban a lichenologia pld. ma merőben gazdátlan. Buzdításaimra derék hallgatóm VARGA SÁNDOR tanárjelölt s int. demonstrator buzgólkodik e téren, remélhetőleg sikerrel. A kolozsvári egyetem főnnállása óta egészen elhanyagolt zuzmó-gyűjteményünk catalogusán most dolgozik.

A növénytárnak senkitől sem tagadható legbecesebb s az alkotás idejére nézve legfiatalabb ágazatáról azonban, t. i. botanicus múzeumunk fejlődéséről valóban bajos röviden szólnom. Részletesebb leírását az érdeklődő ugyan megtalálhatja „Úti Naplóm“ II. kötete 290—340. lapjain, a mely akkortájt 22 szekrény tartalmáról szól. Rövid pár hó leforgása alatt azonban e sorozat most már a két hármas tagozatú szekrényen kívül összesen 36 drb szekrényre gyarapodott a tárgyaknak oly hosszú sorozatával, amelyeknek részletes felsorolását még e részletes jelentés sem nyújthatja. E helyen csupán annyit, hogy a magunk munkája árán

* A *-gal jelletteket a növénytárt megillető 2000 K-ból, az Erd. Múzeum állami segélyéből szereztem be.

** Lajstromát nem közlöm.

kikerült tárgyak tekintélyes sorával gyarapodott a botanicus múzeum. A kiállított tárgyak talpfáit s egyéb asztalos-iparba vágó felszerelését, üvegezett szekrénykéket s a kiállításra alkalmas asztalkákat asztalos-szolgáim házilag állították elő; „üveget” s „fát” én szereztem be, papiroson nem, csak élő szóval elmesélhető módon, mert dotatio „fedezet hiányában” soh' sincs, haladni pedig a pénzt kezelő felsőbbség szűkmarkúsága ellenére is „muszáj”.

Botanicus múzeumunk 1905. évre eső gyarapodását jelenti MOESZ GUSZTÁV 25 alga képe Brassó vidékéről (100 K 20 f.*), Brendel-féle modéle-sorozat (476 K*), különböző tropusi képek (47 K), főleg azonban a növényi termékeknek egy remekbe menő gyűjteménye, a melyet, irányításom mellett, 800 K 18 f. értékben a meissenai Schaufuss-cég állított össze teljes megelégedésemre.

E téren való munkásságom kifejtésében gátol azonban a helyszűke; a jelenleg rendelkezésemre álló helyiségek végre egyetemi „intézeti” helyiségek, a melyeket első sorban a laboratoriumi étellel járó munka vesz igénybe; botanicus muzeumunk már most három külön termet tölthetne be, s én nem is tudom, hogy a legközelebbi jövőben hogyan tudjunk elhelyezkedni folyton gyarapodó számú tárgyaikkal?

Botanicus múzeumunk immár a művelt közönség figyelmét is magára vonta, iskoláink ifjúsága, tanítói s tanári karának vezetése mellett tömegesen keresi azt fel és mi tárt ajtókkal, (csupán vásár- s ünnepnapok d. u.-jai kivételével) az egész éven át reggeltől napestig örömmel fogadjuk az érdeklődőt bármikor.

Botanicus múzeumunk „vendékönyve” a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók 1903. évben Kolozsvárt tartott vándorgyűlésének első napjával kezdődik, a mikor is — csonka év — látogatóink összes száma 27; 1904-ben már 334 (ebből három iskola 118 növendékkel), 1905-ben 292 (ebből 3 iskola 115 növendékkel). Ezek szerint 1903. IX—1905. XII/31-ig összesen 653-an keresték föl botanicus múzeumunkat, és ez tekintélyes szám, tekintve Kolozsvárnak „forgalmon kívüli” helyzetét és azt, hogy végre is oly intézményről van szó, a mely csakis a komolyan érdeklődőkre számíthat.

Ismételten hangsúlyozom, hogy lehet a kolozsvári botanicus múzeumnál gazdagabb, szebb is pld. Huarlemben, Kew-ban, avagy Berlinben, az osztrák császári udvarnak tőlünk eléggé nem irigyelhető kedvességével Wien Hofmuseumában, illetőleg Wien botanicus kertjében; de nemzeti erőből fakadólag immár a mienk sem utolsó, vezérlő zászlója tekintetében pedig magyar földön a legelső. Tanítványaim nyújtották ehhez a nagy munkát; a vezetésem alatt álló intézet nagy adósságát pedig, a melyből jelentékeny rész épp a botanicus múzeum butorzatára esett, a Cultusministerium ki is fizette.

Hálás szívvel ismerem el körülöttem buzgolkodó tanítványaim munkájának az értékét,* a nm. Vallás- és közoktatásügyi ministeriumnak is

* Növénygyűjtésben különösen kiváltak: dr. Györfly István (most makói áll. gymn. tanár), Friedrich János (most bonyhádi ág. ev. gymn. h. tanár), dr. Futó Mihály egyet. assistens, Varga Sándor s Szabó Árpád int. demonstratorok; — a gyűjtemények rendezésében s a szorosabb értelemben vett botan. múzeumi munkálkodásban: Pápai József, Zsák Zoltán, Valentini Elvira, Gulyás Antal int. demonstratorok; a növények fölragasztása kezdettől, 1873-tól fogva változatlan buzgósággal, Farkas Kálmán int. laborans munkája.

irányomban most tanúsított áldozatkészségét; mindkettőnek további közremunkálkodásával az eszme mégis diadalt arat s a kolozsvári tud egyetem növényteni intézete, a vele kapcsolatos Erd. Nemzeti Muzeumi növénytárral együtt — hiszem — maradandó alkotás.

Az előadottak valódiságáról győződjék meg a t. Közgyűlés, tagjait egyenként külön-külön fölkérem: látogassák meg botanicus múzeumunkat, hogy lássák az Erdélyi Nemzeti Muzeum szívében gyökeredző munkánk gyümölcsét, minek utána, én csakis ez alapon remélhetem jelentésemnek nemcsak forma, hanem lényegszerinti szives tudomásul vételét.

Melléklet a növénytárról szóló jelentéshez.
Az 1905-ik év folyamán végzett növénygyűjtő kirándulások.

Márczius	28	Szénafű.
Április	6	Árpád-csúcs (Peana).
	11	Malomvölgy.
	11	Tordai hasadék.
	15	Szénafű.
	16	Bükk.
	17	Cseretető.
	23	Herkules-fürdő és vidéke.
	29	Bükk.
Május	1	Szászfenesi hegyek.
	6	Szénafű.
	10	Szászfenesi hegyek.
	10	Plecska völgye.
	11	Szénafű.
	13	Bükk.
	19	Brassó vidéke.
	19	Szénafű.
	20	"
	22	"
	23	"
	23	Rákóczi-hegy.
	23	Kányafő.
	26	Szászfenesi hegyek.
	28	Szénafű.
	30	Szénafű.
Junius	30	Tordai hasadék.
	1	Dregánvölgye.
	4	Hangenstein (Brassó vidéke).
	4	Tordai hasadék.
	4	Malomvölgy.
	5	Czenk (Brassó vidéke).
	5 - 6	Keresztény-havas, Polyána.
	6	Szénafű.
	7	Kovászna (Háromszék m.).
	8	Tusnád, Szt.-Anna-tó, Torjai Büdös, Bálványos-füred, Bikszád.
	9	Barcza-Rozsnyó (Brassó m.).
	10	Czenk (Brassó vidéke).
	13	Szénafű.
	17	Máramarossziget.
	25	Makó vidéke.
	28	Szénafű.
Julius	8	Magas Tátra.
	9-11	Redovai hegyek, Radzin (Gömör m.).
	12-16	Tordai hasadék, Toroczkó és Nagy-Enyed.
	19 - 25	Czenk, Kis Hangenstein, Bucses, Krepatura, Kis-Királykő.
	24 - 27	Királyhegy (Gömör m.).
	28-29	Sztraczenai völgy (Gömör m.).
	31	Magas Tátra.
Szeptember	25-28	Topánfalva, az Aranyos mente.
November	23 - 27	Ajnácskő : Rogács, Hegyeskő, Matvács. Várgede : Pogányvár, Tillicskő, Sőregi várhegy.